

A bad childhood is a writer's goldmine.
'Partisan review, Volume 16 – p. 754' /
'John Reed Club. New York Branch – 1949'.

VOORWOORD

Een wormvormig aanhangsel. Het meest on-Nederlandse stukje Nederland. Ingeklemd tussen Vlaanderen, Wallonië, Duitsland en de rest van Nederland via een bottleneck bij Sittard-Susteren. De hals van Sittard genaamd. Een bijna vergeten stuk Nederland met Valkenburg als centrum. Dit Heuvelland wordt gevormd door uitlopers van de Ardennen en de Eifel. In het zuidwesten gaat het Heuvelland over in de Belgische Haspengouw; in het zuiden in de Voerstreek en het Land van Herve, waar het qua landschap veel op lijkt. De hoogste toppen zijn nauwelijks hoger dan driehonderd meter.

Als je op de kaart kijkt hoort het helemaal niet bij Nederland. Met een veelkleurig tapijt aan dialecten (aan bod gekomen in andere boeken van mij). Met eigen zeden en gebruiken. Het kent een eigen flora en fauna. Eigen kleine landschapselementen zoals hellingbossen, hoogstamboomgaarden, graften, holle wegen, grubben, kapelletjes, wegkruisen, Maaslandse renaissance en vooral de vele

vakwerkhuisen. Ooit eens een keer aan Nederland vastgeplakt. Het enige Centraal-Europese stukje Nederland met een eigen microklimaat.

‘In tegenstelling kennen we buiten Nederlands en Belgisch Limburg ook een Frans en een Duits Limburg, respectievelijk de Voerstreek en de Zelfkant.

Zuid-Limburg was net de Randstad in het klein: ze hadden de hoofdstad Maastricht als financieel centrum, wat overeen kwam met Amsterdam. De bedrijven, zoals Sabic, DSM, Nedcar en verschillende toeleveringsbedrijven zaten in de omgeving van Sittard-Geleen, wat overeenkomsten vertoonde met Rotterdam en de ambtenaren van het ABP en CBS en het hoofdkantoor van DSM zaten in Heerlen, wat leek op Den Haag, terwijl ondertussen het Heuvelland doorging voor het Groene Hart.’

INLEIDING

Toponymie

Vlak bij Arensgenhout, ligt het Ravensbos.

Genoemd naar Walram de Rosse (1254 - 1302), ook wel Walram of Waleran van Valkenburg genoemd, was een middeleeuwse ridder uit het adellijke Huis Valkenburg-Heinsberg. Hij was onder andere heer van Valkenburg en Monschau. Die ook als 'Walraven' genoemd werd, zodat we kunnen stellen dat Ravensbos is afgeleid van het 'Bos van Walraven'. Het bos werd vroeger ook wel 's-Heerenbosch genoemd, naar de Heren van Valkenburg.

In de omgeving lagen verschillende nederzettingen met diernamen, zoals Ravensdaal (Ransdaal), Haviksdal (Haasdal) en natuurlijk Valkenberg (Valkenburg).

Algemeen

Het Ravensbos is een hellingbos met vijvers, beekjes en watervalletjes. Midden in het bos lijkt het drukke leven ver weg, terwijl Valkenburg slechts op loopafstand ligt.

Het Ravensbos is eigendom van Staatsbosbeheer. De oppervlakte is circa 80 hectare. De hoogteligging bedraagt 80-130 meter boven NAP.

Het Ravensbosch (soms ook Ravensbos geschreven) is gedeeltelijk gelegen in de gemeente Valkenburg aan de Geul, een ander, groter deel is gesitueerd in de gemeente Nuth bij Hulsberg en Schimmert.

Het Ravensbosch is een gevarieerd hellingbos met hoogteverschillen van zo'n 50 meter en een oppervlakte van zo'n 80 ha. Het zeer heuvelachtige bos is, hoewel aan drukke verkeersaders gelegen, vrij onbekend gebleven. Het bos is vanuit alle windrichtingen toegankelijk en lijkt vanuit elke 'entree' telkens weer een andere aanblik te bieden. Het bos kent grote lengte aan smalle en brede paden.

Het bos bestaat grotendeels uit voormalig hakhout, dat in opgaand eikenbos is omgezet. In de laaggelegen delen aan de Strabekervloedgraaf (een zijbeekje van de Geul) zijn essenbos, waterpartijen en moerasgebiedjes te vinden. Hier groeien planten als reuzenpaardenstaart en bosbies en laat zich de glimworm zien.

In het bos bevinden zich twee vijvers die door twee dammetjes opgestuwd zijn. Ook zijn er meerdere delen waar Romeinse villa's (Romeinse villa Op den Billich en Romeinse villa

Ravensbosch) en andere Romeinse gebouwen gestaan hebben.

Het Ravensbos is een langgerekt hellingbos dat doorsneden wordt door allerlei bronbeekjes die samen de Strabeek vormen. Het is een gemengd bos met allerlei verschillende boomsoorten. Er groeien zowel loof- als naaldbomen. Bijzonder zijn twee kwetsbare hellingveentjes in het bos. In het bos liggen ook twee kleine, kunstmatige meertjes. Het maximale hoogteverschil tussen de dalbodem, waar de Strabeek stroomt, en de hoger gelegen hellingen bedraagt vijftig meter.

Strabeek is de naam van een buurtschap (en tevens de hoofdstraat) in de gemeente Valkenburg aan de Geul in de Nederlandse provincie Limburg. Het ligt aan de provinciale weg tussen Houthem (St. Gerlach) en Broekhem. Het wordt beschouwd als kern van Houthem, hoewel het niet aan het westelijk gelegen Houthem is vastgegroeid maar in het oosten aan Broekhem. Vroeger noemde men Strabeek ook wel Strabach, en er zijn nog een aantal alternatieve schrijfwijzen bekend. Strabeek is in Nederland landelijk bekend als etappeplaats van het Pieterpad. De buurtschap is genoemd naar het geslacht Strabach, waarschijnlijk een familie van lage adel. Ook stroomt hier de gelijknamige beek de Strabeek vanuit het Ravensbosch richting

de Geul. De oudste vermelding van Strabeek is uit 1331.

Romeinse villa

De belangrijkste villa van deze omgeving, villa Billich genaamd, bestond uit een hoofdgebouw en een bijgebouw. Het eerstgenoemde was ongeveer 37 bij 16 meter groot. Deze villa Groot Haasdal-Billich ligt tussen Groot Haasdal en Arensgehout. Het terrein lag op een stuk grond dat in bezit was van Graaf d'Ansembourg.

De villa bestond zoals gezegd uit twee gebouwen. Het eerste lag op een plateau en keek uit over het zuidelijker gelegen Ravensbos. Het tweede gebouw lag op de zuidelijke helling van het plateau dat zich richting de Strabeek uitstrekt. Circa 300 meter ten oosten van de villa lag de bron van de Strabeek (Strabekervloedgraaf). Vanaf het villaterrein had men naar het zuiden toe een prachtig uitzicht over het Geuldal. Op het plateau 'Op den Billich' groef Habets in 1870 de resten van een villagebouw op, dat hij de naam van het plateau gaf.

De villa was van het type rustica en was een van de vele villa's in Zuid-Limburg. Op zo'n 2 kilometer zuidelijker lag destijds de Via Belgica met het tracé tussen Maastricht en Heerlen. Zo'n 1500 meter zuidwestelijker lag de Romeinse villa

Romeinse villa Ravensbosch en zo'n 800 meter naar het noordoosten de Romeinse villa Steenland. De voorgevel met porticus en vooruitspringende vierkantige hoektorens was naar het zuidoosten gericht. In elk geval telde de villa rond de twintig vertrekken. Dit hoofdgebouw bestond uit verschillende kamers, waarvan één een *hypocaustum* (Romeins systeem van vloerverwarming) had. Deze verwarming vond plaats door warme lucht te sturen onder een zogenaamd hangende vloer, die op pijlers berustte. Vele van die uit op elkaar gestapelde tegeltjes bestaande pijlers vond men volledig terug. Men vond zoals gezegd centrale verwarming en badvertrekken. Er werden resten gevonden van een *frigidarium* (koud bad) en een *caldarium* (warm bad).

Achter de galerij bevond zich een grote langgerekte ruimte die als open binnenhof of *impluvium* beschreven wordt. Deze werd aan de achterzijde begrensd door een langwerpige achterhal, waarin ook een kelder lag. In 1907 werd de kelder van de villa opnieuw opgegraven, waarbij nog enkele stukken vloertegels gevonden werden. De muren van de kelder waren nog grotendeels bewaard gebleven tot een hoogte van 1,5 tot 2 meter en hadden een breedte van 60 tot 70 centimeter. Aan de zuidzijde lag het maaiveld

lager waardoor de restanten van de villa daar sterker aangetast waren. Niet alle vertrekken lagen op hetzelfde vloerniveau.

Van het gebouw was alleen de kelder uit steen opgebouwd. De overige wanden waren, op de fundering en de sokkel na, waarschijnlijk vakwerk. Het gebouw is uiteindelijk afgebrand.

Naast de fundamenteën, vloer en muurwerk heeft men in het terrein ook munten, fragment(en) van een loden doods-kist, aardewerkfragmenten, dakpanfragmenten en fragmenten van hypocausttegels gevonden. Door de vondst van dat laatste is er het vermoeden dat er mogelijk een badgebouw is geweest.

Op zo'n 10 meter ten noorden van de villa is waarschijnlijk een Romeins pad gevonden. Dit bestond uit een strook van vier meter breed van gemengde grond op Romeins niveau.

Kortom het was een villa met typisch mediterrane kenmerken, zoals het gebruik van natuursteen en de aanwezigheid van vloerverwarming, zuilengalerijen en muurschilderingen.

Uit deze vondsten komen de oudheidkundigen tot de conclusie dat de oprichting van de villa in de eerste helft van de tweede eeuw moet hebben plaatsgehad en dat de laatste bewoner Titus Tertinius hier moet hebben gewoond aan het eind van deze zelfde tweede eeuw, totdat ook zijn villa

ten offer viel aan de Germaanse invallen en strooptochten, die rond die tijd het land onveilig maakten en vele welvarende nederzettingen ten ondergang brachten.

Graftempel

Gallo-Romeinse heiligdommen, die door opgravingen bekend zijn geworden, zijn in ons gewest insgelijks zeldzaam. In Cuijk zijn plattegronden van twee vierkante porticus-tempels opgegraven. Bij Roermond was op de samenvloeiing van Maas en Roer een heiligdom van de Godin Rura, de personificatie van de rivier de Roer, te vinden. Bij Gulpen lag een klein bronheiligdom. Mogelijk heeft een in de vicus (dorp) van Rimburg opgegraven porticus tot een tempel behoord. Onze aandacht gaat uit naar de tempel van het Ravensbosch. Deze tempel van het Ravensbosch was gelegen vlak bij het klooster Ravensbosch van de Paters Oblaten aan de Sittarderweg op een terrein, dat voorheen de Tomberg heette ('tommen' zijn grafheuvels), waarschijnlijk omdat het de gedaante vertoonde van een ongeveer 1 m hoge tumulus, nabij de kruising van Bosstraat, Sittarderweg en de Ravensbosstraat, met op de kruising zelf nog een kleine Mariakapel. Soms werd er een houten of stenen grafkelder aangetroffen. Brandstapelresten

waren meestal uitgestrooid op de bodem van de grafkamer. Soms was de as van de overledene bijgezet in een kom of een urn. Gevonden bijgaven waren heel divers. Beeldjes van goden (Dionysus, Bachus, Apollo), flesjes, kannen, lampen, kommen, bekers, wierookbranders, borden, scheermessen, olieschrapers, kammen e.d. van brons, ijzer, ivoor, glas, bergkristal en keramiek kwamen voor. Ook munten, haarspelden, ringen, fibula's, medaillons en andere sieraden uit diverse materialen werden als bijgaven meegegeven.

Reeds in 1850 vond men er een rond gebouw met een middellijn van ongeveer 16 meter, waarvan de fundering bestond uit een in leem gestampte laag kiezel. In de fundering werden delen van zuilbasementen aangetroffen. In 1917 kwamen er een vijftal sarcofagen tevoorschijn. Vandaar de naam graftempel en vermoedelijk het sacrale middelpunt van de vele in de omgeving van het Ravensbosch gevonden Gallo-Romeinse villae.

Geschiedenis

De oudste gegevens omtrent het Ravensbos dateren uit de tijd der Romeinen. Bij opgravingen aan de noordzijde van het bos zij destijds resten aangetroffen van een romeinse nederzetting, waarvan men aanneemt dat deze omstreeks de derde eeuw na Christus bewoond werd.

In 1393 verbieden de Bourgondiërs het hakken van hout in het Ravensbos, omdat er door onbeheerste boskap -vooral ten bate van de kastelein-drossaard en de voogd van Valkenburg- nog slechts bomen zijn overgebleven van niet ouder dan 7 jaar.

In 1572 wordt in het Ravensbos hout gekapt voor de verdediging van Maastricht. In 1576 en volgend jaar wordt geen hout verkocht omdat de in Maastricht en Valkenburg gelegeerde Spaanse soldaten veel bomen uit het bos weghalen.

Volgens de legende voerden op St. Mathiasnacht 1700 op een plek tussen Houthem en Haasdal, de plek waar nu nog 'de grote eik' staat, heksen in de gedaante van katten een dans uit om de boom. Het gejammer was tot in Houthem te horen.

Fauna & flora

Door het Ravensbos loopt de Strabeek. Deze kleine beek ontspringt op het plateau van Schimmert en mondt in het natuurgebied Ingendael uit in de Geul. De beek wordt gevoed door vele kleine zijbeekjes en is zelf vaak diep ingesneden in een meanderende bedding.

Op de dalbodem, waar de bodem kalkrijk en vochtig is groeit een rijke voorjaarsflora. Hier stroomt de Strabeek en erlangs groeien veel

Zwarte elzen met in de ondergroei Hazelaar.
Daartussen groeit zowel Paarbladig goudveil als
Verspreidbladig goudveil.
Iets hoger op de helling groeien
Haagbeukenbossen die in het verleden als hakhout
werden beheerd. Hier en daar groeit tussen de vele
honderdduizenden Bosanemonen ook Aronskelk
en Veelbloemige salomonszegel. Speenkruid is ook
overal te vinden. Langs de vochtige bospaden
groeit op kwelplekjes IJle zegge en waar het iets
droger is Groot heksenkruid, Bosereprijs.
Heel bijzonder zijn twee kleine hellingveentjes.
Deze zijn in april prachtig om (vanwege de
kwetsbaarheid van een afstandje met een
verrekijker) te zien. Hier groeit een ware keur aan
voorjaarsbloeiërs.
Langs de bronbeekjes houdt de Grote gele
kwikstaart (*Motacilla cinerea*) zich op. Maar ook
reeën, vossen en marters komen er voor.

Holswick

Adrien Pelerin, schout (burgemeester) van
Houthem liet in 1776 het hoeve Holswick (de
huidige boerderij Willems) bouwen. Hij had enkele
jaren van tevoren het Houthems deel van het
Ravensbos verworven.

Deze grote herenhoeve kreeg later een fraaie
woonvleugel aan de oostzijde met uitzicht op het

Ravensbos. Na de nodige verbouwingen en eigenaarswisselingen werd Holswick in 1917 gekocht door Arthur graaf de Marchant et d'Ansembourg. Diens zoon Leopold woonde er in de woonvleugel van 1930 tot 1937.

Tegenwoordig is het landgoed, ongeveer 60 hectare groot en wordt er een agrarisch bedrijf geëxploiteerd.

(Ravensbosch). Hoeve Holswick. Grote herenhoeve met binnenplaats. Woonvleugel aan de oostzijde, XVII-1784, met verdieping en zadeldak en aan de veldzijde voorzien van een terras van mergel. Noordvleugel, XVII; westvleugel, 1776. Inwendig o.a. een schouw met gebeeldhouwde hermatlanten, 1633.

Valkenburg

Kleine stad, ontstaan in het dal van de Geul bij een uitloper van het plateau van Margraten – de Heunsberg (Hoornberg). Het kasteel in Valkenburg is de enige hoogteburcht in Nederland. Nu, al is het slechts een ruïne die rest, torent het fier boven de andere bebouwing uit. Het is een van de historische juwelen die het toeristenstadje verheffen tot meer dan een plaats van louter goedkoop vermaak.

Vanuit het nabijgelegen Oud-Valkenburg gaf Thibalt van Voeren rond 1087 opdracht tot de

bouw van een burcht op de Heunsberg die vanaf 1101 diende als zetel van het Land van Valkenburg. Het Land van Valkenburg werd in 1356 tot graafschap verheven en kwam in 1381 aan de hertog van Brabant.

De eerste schriftelijke vermelding van Valkenburg dateert van het jaar 1041. Uit dat jaar wordt een oorkonde bewaard waarin de Duitse koning Hendrik III (die enkele jaren later tot keizer zal worden gekroond) vier dorpen schenkt aan zijn nicht Irmgard. Het zijn de dorpen Herve, Epen, Vaals en Valkenburg. De oorkonde draagt als datum 15 februari 1041 en de naam Falchenberch is duidelijk leesbaar. Historici zijn het erover eens dat hier niet de tegenwoordige stad aan de Geul mee wordt bedoeld, maar het huidige Oud-Valkenburg. De naam Valkenburg zou refereren aan de middeleeuwse jacht met valken, die gemeengoed was bij de adel.

Tussen 1041 en 1147 wordt Valkenburg o.a. in de archieven genoemd als: Falchenberch, Falkenberge, Mons Falconis, Falconmont, Valkenburg, Falkenburch en de monte Falchonis.

Omstreeks 1200 werd een tienhoekige toren gebouwd ter vervanging van de veel grotere zestienhoekige toren. De palissade werd vervangen door een stenen schildmuur en er verschenen tal van andere bijgebouwen op het kasteelterrein. Omstreeks 1250 stond er een complex waar de huidige putkamer, een deel van de huidige kapel en een voorloper van de huidige ridderzaal deel van uitmaken.

Gedurende de loop van de 14e eeuw werd het kasteelterrein groter gemaakt door middel van het storten van puin en breidde het complex zich sterk uit. De tienhoekige toren verdween en werd niet meer door een nieuwe donjon vervangen.

Hiervoor in de plaats kwam een groot gebouw met twee vleugels omringd door een ruime schildmuur voorzien van twee zware, ronde verdedigingstorens. Buiten de hoofdboort van het kasteel lag de dwingel; een toegangsweg tussen de hoge muren en de rots wanden waartussen de bezoekers naar de kasteelboort werden geleid. De dwingel was onder controle van de bewoners van het kasteel en men kon kwaadwillende bezoekers bestoken door onder andere boogschutters.

Gedurende de Middeleeuwen werd het kasteel enkele keren belegerd. In de Tachtigjarige Oorlog wisselde het kasteel enkele keren van eigenaar,

maar de staatse troepen wisten de burcht in 1644 definitief in handen te krijgen. In december 1672 werd het kasteel kortstondig bezet door Franse troepen, maar zij werden al weer snel verdreven. Onmiddellijk daarna besloot stadhouder Willem III de burcht op te blazen omdat het hem waarschijnlijk niet zou lukken de burcht te behouden. Dit zou de burcht voor Fransen tot een belangrijk bruggenhoofd kunnen dienen. Hierna is de ruïne nooit meer opgebouwd. Slechts deze kasteelruïne, een ronde toren (gedeelte van het huidige kasteel Den Halder), twee van de zes stadspoorten, de Berkelpoort, de Grendelpoort en een deel van de stadswallen zijn nu nog over van de vesting Valkenburg. Na de brand van 1773 heeft men vele rotsblokken van de kasteelruïne gebruikt om Valkenburg weer op te bouwen.

Lekker koel in de zomer en heerlijk warm in de winter, in de Fluweelengrot is het namelijk permanent 12 graden!

Bezoek de oudste grot (mergelafgraving) van Zuid-Limburg...

Nauw verbonden met de rijke historie van de Kasteelruïne is de Fluweelengrot, het gangenstelsel onder de Kasteelruïne. De Fluweelengrot is vermoedelijk in de 11^e of 12^e eeuw ontstaan. Mergel werd door zogenaamde 'blokbrekers'

gedolven uit de grot, om te gebruiken als bouwsteen voor de bouw van o.a. het Kasteel van Valkenburg. Het resultaat van deze mergelwinning is een uitgebreid labirint van oude en grillige gangen.

De 'geheime vluchtgangen', die pas in 1937 ontdekt zijn, maakten het ridders en hun krijgsknechten mogelijk het belegerde Kasteel ongezien te ontvluchten en de vijand in de rug aan te vallen of stiekem bevoorrading te halen.

Zo vertelt een van de legendes over Brabanders, die maar niet snapt waarom er op het Kasteel nog steeds gefeest werd na een lange periode van belegering. Zij wisten niet dat de troepen via de vluchtgangen bevoorrad werden... vanuit Brabant, waar de belegeraars bij terugkomst ontdekten dat hun landerijen geplunderd waren! De Fluweelengrot herbergt tal van geheimen en een schat aan indrukwekkende wandschilderingen, inscripties, vreemde sculpturen in de zachte mergelwand en een romantische kapel daterend uit de Franse tijd onder het regime van Napoleon (18^e eeuw).

1.

Ze hadden zich weer verzamelt voor hun maandelijks bieravond in Huize Ravensbos, het voormalige atelier van Charles Eyck. Een plechtstatig witgeverfd huis dat uitkeek over het Ravensbosch. Niet voor vreemden toegankelijk. Afgezet met een toegangshek en coniferen. Als tienjarige wordt Charles blijvend doof en ernstig spraak belemmerd als gevolg van roodvonk met hoge koorts. Het kind, met wie nauwelijks te communiceren valt, blijkt over een bijzonder tekentalent te beschikken. Op zijn veertiende wordt hij aangenomen op de decorafdeling van de Société Ceramique voor een leerlingensalaris van vijf cent per dag. Zijn talent blijft niet onopgemerkt. De in Zuid-Limburg verblijvende kunstenaars Willem van Konijnenburg en Jan van Puyenbroek sporen hem aan een opleiding te volgen. Dat wordt in 1916 de academie in Rotterdam en een jaar later die in Amsterdam. Het eerste grote succes dat hem ten deel valt, is de prestigieuze Prix de Rome. Het is dan 1922, Eyck krijgt een beurs en reist door Italië en Frankrijk. In het eerste land ontmoet hij zijn latere vrouw, de Zweedse kunstenares Karin Meyer. De eerste jaren van zijn kunstenaarschap worden

gekenmerkt door bittere armoede. Het tij keert in 1929 als een Eyck-tentoonstelling in een galerie in Parijs in drie dagen compleet uitverkocht is. Al gauw komen de eerste opdrachten binnen van kerkbesturen voor wandschilderingen. Zijn ster stijgt en al snel wordt hij beschouwd als een van de grootste levende kunstenaars uit Limburg. Door zijn goede contacten in kerkelijke kringen krijgt hij ook opdrachten van bedrijven en overheden. In de jaren veertig en vijftig wordt Eyck een mythe en gaat men hem vergelijken met de meesters uit de renaissance.

De jaren zestig brengen de ommekeer. De mijnen worden gesloten, de kerken lopen leeg en de beeldende kunst slaat nieuwe wegen in. In dat compleet veranderde kunstklimaat en nieuwe tijdsgewricht is Charles Eyck een buitenstaander geworden, een vertegenwoordiger van een generatie die voorbij was. Hij tuimelt van het voetstuk af, waarop hij eerst was geplaatst. Het succes bij het grote publiek laat de kunstenaar echter nooit meer in de steek.

2.

Zij, Catharina Jessen, zat in de trein tussen Roermond en Sittard. Het was een dubbeldekstrein en als je boven zat, kon je alles goed zien. Een paar studenten zaten te praten. Het meisje naast haar zat verscholen in een iPod, wachtend op de twitters die ze kreeg. Ze kwamen langs Gebroek (bij Echt) en hij zag hoe de huizen keurig op de overgang van het natte broekland en het droge akkerland lagen. Compleet met een langsdeelgraanschuur. Een idylle in zichzelf. Een klein stukje overgebleven historie. En historie deed haar hart sneller slaan. Gebroek grensde aan De Doort, wat weer grensde aan het Taterbosch, het enig overgebleven stuk veengebied dat vroeger tussen Echt en Susteren lag. Dat had ze opgezocht voordat ze de reis begon. Het was een beroepsdeformatie. Catharina kon het niet laten om als historisch-geografe het landschap zo te duiden.

Even later doorsneed de trein de grachten en wallen in het zuidwesten van het gebied rond Witham te Nieuwstadt waarover werd gezegd: Bij het ontstaan ervan wordt meestal gekeken naar een tekst op het stadszegel van Nieuwstadt die luidt 'nove ville apud (H)elsene'. Letterlijk vertaald: van de nieuwe stad nabij (of te) Elsene.

Die naam staat ook op de akte van 1277. Daar staat geschreven: 'de nieuwe versterkte stad die genoemd wordt Elsene'. Kortom de nieuwe stad werd gesticht op de plek van een reeds bestaande nederzetting: (H)elsene genoemd. Dit feodale dorp kreeg een nieuwe naam en zou voortaan onder de naam 'nova villa' door de geschiedenis gaan. De nieuwe naam 'nova ville' komt in de latere eeuwen in Latijnse akten terug. Ze stond symbool voor de nieuwe status van de nederzetting.

De naam Witham leidde in het verleden tot tal van verrassende interpretaties, maar op dit moment neemt men aan dat deze naam afgeleid is van de heren van Wittem die het herenhuis kochten rond 1425 van de heren van Vlodrop. Witham is veel meer dan alleen maar herenhuis, tiendschuur en de boerderij. Het is een heel historisch landschap. Het open karakter van het weidelandschap bepaalt in hoge mate zijn identiteit. De waarde wordt vooral bepaald door de samenhang tussen de verschillende componenten: herenhuis, tiendschuur, boerderij, weide en middeleeuwse stad met zijn wallen.

3.

Ze waren er weer Reinoud, Marnix, Johan en Florian. Het bier vloeide rijkelijk. Zeg, zei Marnix tegen de bezitter van het huis Reinoud, ik heb gehoord dat hier nog dwaallichten voorkomen. Dat klopt, antwoordde Reinoud. Beneden achter de twee dammen waar zich een klein stuwmeer heeft gevormd komen nog daallichten voor. Die moeten we zien, zei Florian vol vuur.

Avonds als het donker was. Als het heel erg donker was kon je er dwaallichtjes of lichtelfen zien. Een dwaallicht is een blauwachtig lichtje boven moerassen en kerkhoven. Volgens sommige volkssagen zouden het de zielen van ongedoopte en/of doodgeboren kinderen zijn. De dwaallichtjes zouden mensen het water in lokken. De natuurkundige verklaring voor dwaallichtjes is de langzame ontvlaming van moerasgas, dat voornamelijk bestaat uit methaan.

De lichtelfen dansten om elkaar heen en zaten achter elkaar aan. Het was een mooi schouwspel om te zien. De lichtelfen probeerden Vera het water in te lokken, maar gelukkig was er papa. Urenlang konden zij zo roerloos aan de waterkant van het Elfenmeer zitten.

Een dwaallicht is in het volksgeloof een (blauwachtig) lichtje boven moerassen en

kerkhoven. Volgens sommige sagen zouden het de zielen van ongedoopte en/of doodgeboren kinderen zijn. Zij huppelen naar voorbijgangers, om die naar een poel of plas te leiden, in de hoop alsnog gedoopt te worden. Dwaallichtjes werden dan ook wel beschouwd als lichtjes van de duivel, die reizigers moesten afleiden van het rechte pad. Ook zijn het zielen die wederkeren (naloop) omdat er nog een belofte vervuld moet worden, of zielen van zondaars, of zielen die zich een ander goed hebben toegeëigend of die grenspalen hebben verzet. In de volksverhalen duiden dwaallichten ook de vindplek van verborgen schatten aan. Andere benamingen voor dwaallichten zijn hiplicht (naar het huppelen van de lichtjes, met name in Groningen), droglicht, valse lantaarns of Ignis Fatuus. Ook wordt de term piskie-light gebruikt. In de Japanse mythologie worden soortgelijke wezens hitodama genoemd, ze vergezellen vaak yūrei.

Het volksgeloof wil dat men niet naar een dwaallicht fluit of wijst en er niet voor wegrent. Het beste is om zo spoedig mogelijk naar huis te gaan. Op de deur is dan vaak een zwartgebrande plek te zien.

4.

Een veelgehoorde wetenschappelijke verklaring is dat het hier gaat om verbrandend moerasgas. De oxidatie van waterstoffosfide en methaan geproduceerd door het rotten van organisch materiaal, laat lichten verschijnen. Experimenten zoals uitgevoerd door de Italiaanse scheikundigen Luigi Garlaschelli en Paolo Boschetti hebben de lichten nagebootst door chemicaliën toe te voegen aan de gassen die gevormd werden door organisch materiaal.

Andere verklaringen associëren dwaallichten met bioluminescentie (bijv. de honingzwam). Van kerkuilen is ook bekend dat het weerkaatsingsvermogen van het verenkleed genoeg licht van andere bronnen (bijvoorbeeld de maan) kan reflecteren om een effect te produceren dat lijkt op dwaallichten. Daarom kan het er bijvoorbeeld op lijken dat deze lichten reageren op andere lichten.

5.

De volgende zondag was Vera al vroeg wakker opgewonden als ze was over het nieuwe reisdoel wat ze hadden, het Ravensbos. Het scheen een magisch bos te zijn met vele zeldzame planten,

zoals: gele anemoon, daslook, salomonszegel, helmkruid, bosanemoon, speenkruid, gevlekte aronskelk, gele dovenetel, goudveil en eenbes. Vooral de gele anemoon was zeer zeldzaam. Vera keek om zich heen en vond de klaterende beek erg opvallend. Er moesten hier bronelfen te vinden zijn. Doordat dit bos nog niet verstoord was door de mensen kon je er erg veel zeldzame soorten boselfen vinden. Vera liep naar de bron van een beek en zag inderdaad een aantal bronelfen en die waren pas echt zeldzaam. Waar kon je nog de ongestoordheid van een bronbos vinden waar bronelfen konden bestaan. De meeste bronnen waren aangetast door mensen of in gebruik als watervoorziening.

‘Dit is werkelijk een magisch bos’, zei Reinoud tegen Florian.

‘Gelukkig is het beschermd’, zei Reinoud.

Het Elfenmeer was een idyllische plek. Je kon er de stilte proeven. Je kon er uren blijven zitten. Kijken naar de rimpelingen op het water.

‘Je kon genoeg elfjes zien. Want die moesten hier toch zitten. Anders heette het niet het Elfenmeer’, bedacht Vera zich.

Urenlang konden ze zo naast elkaar zitten, vader en dochter. Ieder met z’n eigen gedachten. Ieder met z’n eigen leven.

De dag ging langzaam om en de zon ging onder aan de einder. De schemer trad in. Ze hoorden nog een paar eenden. Een reiger vloog weg en wat laatste kikkers kwaakten. Daarna was het stil. Muisstil. Je kon een blad in het water horen vallen. Opeens viel er een serene rust over het water. Geen rimpeling te bekennen. En daar kwamen de elfjes.

‘Ik zie, elfjes’, zei Vera. Ze dansen op de waterlelies. Het was het mooiste wat Vera ooit gezien had, behalve dan haar sylfe.

6.

Ze gingen elke zondag naar het Elfenmeer, omdat ze elkaar daar ontmoet hadden. Op een dag zei Vera tegen Reinoud. M’n vader zei altijd dat je moest wachten tot de schemer, want dan kon je de elfjes zien dansen op de waterlelies.

‘Dan wachten we tot de schemer’, antwoordde Reinoud. ‘Ik wil weten of je vader gelijk heeft.’ De dag ging langzaam om en de zon ging onder aan de einder. De schemer trad in. Ze hoorden nog een paar eenden. Een reiger vloog weg en wat laatste kikkers kwaakten. Daarna was het stil. Muisstil. Je kon een blad in het water horen vallen.

‘Kijk daar zijn ze’, zei Vera plots opgewonden.

‘Je hebt gelijk’, zei Reinoud. ‘Ik zie kleine elfjes dansen op de waterlelies.’ Dit heb ik nog nooit gezien. Maar voor en wel tot ze het in de gaten hadden was het alweer voorbij. ‘Ze zijn weg’, zei Vera teleurgesteld.

‘Maar we hebben wel echte elfjes gezien’, zei Reinoud. Je vader heeft gelijk gehad.

7.

Ze gingen vaak naar het boshuis. De Boschhoeve was gebouwd in zogenaamde Maastrichts Krijt, de zogenaamde mergel gecombineerd met hardstenen omlijsting van de ramen en deuren. Verder was de Boschhoeve mergelgeel geverfd met blauwe accenten en dito louvre-luikjes. Het was waar Florian woonde. Het lag zo fraai tegen de helling met een mooi uitzicht. Het was van een oude schilder geweest die er fantastische werken had geproduceerd. Reinoud en Vera waren er dagen te vinden. Op zoek naar boselfen want dit bos was het enige bos in het land waar ze nog voorkwamen. Reinoud en Vera hadden keurige banen en woonden de hele week in het stadje nabij het boshuis. Daar gingen ze met de trein naar het werk. Maar in het weekend was het feest. Dan gingen ze gezamenlijk naar het boshuis dat ze geërfd hadden van die arme schilder.